

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

דרוש לשבת שובה תשע"ו¹

איתא במדרש תנחומא (פרי וילך סי' א): וילך משה וידבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל, אין וילך אלא לשון תוכחה שנא' לכו חזו מפעלות אלקים, בסוף קהלת כתיב דברי חכמים כדרבנות (קהלת יב,יא), מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה אף דברי תורה מכוונות לב לומדיהון לדרך טובה, וכמסמרות נטועים, מה מסמר זה קבוע אף דברי תורה קבועים, ומה נטיעה פרה ורבה אף דברי תורה פריין ורביין למצוא בהם טעם, נתנו מרועה אחד, אף על פי שהללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין כולן אמרן משה מפי הגבורה כו' עכ"ל.

והנה מאמר זה במדרש הוא לכאורה תמוה ביותר. למה "וילך" הוא לשון תוכחה, ואיך הוא למד זה מהא דכתיב (תהלים סו, ה) לכו וראו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם. ורואים אנו שדקדק להביא דוקא פסוק זה ולא פסוק שכתוב לפני כן בתהלים (מו,ט) לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ, וצריכים לדעת מה יש בפסוק השני מה שלא מצא בפסוק הראשון. עוד צריכים להבין מה הקשר תחילת המאמר למה שאמר אחר כך דברי חכמים כדרבנות כו', שלכאורה אין קשר ביניהם.

והנה כתיב (דברים לא,א) וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל, ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא. ולכאורה קשה דהא פסוק זה סותר למה שכתוב אחר כך (שם לד,ז) ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס ליחה, וא"כ מה פירוש אומרם לא אוכל עוד לצאת ולבוא. אולם רש"י כבר תירץ קושיא זו באומרם: לא אוכל עוד לצאת ולבוא - יכול שתשש כוחו, ת"ל לא כהתה עינו ולא נס ליחה, אלא מהו לא אוכל, איני רשאי שבטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע, ד"א מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה עכ"ל.

עוד ראיתי מקשים אהא איתא בגמ' סוטה (יג,ב): לא אוכל עוד לצאת ולבוא, מאי לצאת ולבוא, אילימא לצאת ולבוא ממש והכתיב ומשה בן מאה ועשרים

¹ שיחה שנמסרה בכולל, עשיית תשע"ו.

שנה במותו לא נס ליחה, וכתוב ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שנים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת, א"ר שמואל ב"ר ארי"י לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה עכ"ל, שלכאורה זה סותר למאי דקתני בספרי במדבר (פיסקא קמא): שומע אני שחסר משה, ת"ל ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו - בין טמא לטהור בין איסור להיתר, ולא נס ליחה - בעומלו בתורה עכ"ל, אלמא שלא נסתמו ממנו מעינות החכמה, וא"כ זה סותר למה דאיתא בפ"ק דסוטה.

והנראה לומר בזה הוא בהקדם מאי דאיתא בגמ' פסחים (נ,א): כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד (גוע ופרחה רוחו), כי הדר, אמר ליה אבוא מאי חזית, אמר ליה עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה (אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קלים) ותחתונים למעלה, אמר לו בני עולם ברור ראית, ואנן (תלמידי חכמים) היכי (איתין) התם, כי היכי דאיתו אנן הכא הכי איתין התם, ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן עכ"ל.

ורבינו חננאל כתב: כי הא דיוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש כאלו פרחה נשמתו, איתפח אמר ליה אבוא מאי חזית, אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה, כלומר היקרים החשובים בעולם הזה כדכתיב (ישעי' יג, יב) אוקיר אנוש מפז ואדם מכתם אופיר, ראיתי אותם תחתונים במדרגה התחתונה, והיורדים בעולם הזה ראיתי בעליה למעלה מאלו, אמר ליה בני עולם ברור ראית, כלומר האמת שם הוא שהוא לשם עליון הוא העיקר, אמר ליה ואנו אנה מקומנו, אמר ליה אנו חשיבותינו התם כי הכא, ושמעתי אשרי מי שיבוא לכאן ותלמודו בידו עכ"ל.

והתוס' כתבו בב"ב (י, ב ד"ה עליונים): פי' ר"ח דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך היינו שראה שמואל דהוה יתיב קמיה דרב יהודה תלמידיה, משום דמיחה בשמואל בפרי' במה בהמה (שבת נה, א) גבי ההיא איתתא דאתיא וצוחא קמיה דשמואל ולא אשגח בה, א"ל רב יהודה לית ליה למר אוטם אזנו מזעקת דל וגוי עכ"ל.

והמבי"ט כתב בהקדמתו לספרו בית אלקים: וגם אפשר שזאת תהיה כוונת מה שראה בן בנו של ריב"ל עליונים למטה ותחתונים למעלה, כי אותם שהם גדולים בתורה ובמע"ט בעוה"ז והיה בכח וחק הכנתם לעשות יותר ולא עשו, הם בעוה"ב למטה מן מדרגת התחתונים ושפלים מהם שלא השיגו לעשות כל מה שעשו הם, ולא נמנעו אלא מפני מיעוט הכנתם עכ"ל.

וכן האריך בזה האלשיך הקדוש (ויקרא כה, יז): הלא באונאת דברים תחשוב כי בכבוד חברך אתה נוגע, ולא כן הוא כי הלא ויראת מאלקיך כי בכבוד אלקיך אתה נוגע, כי הלא אני ה' אלקיכם אלקי שניכם, כי גם נפשו חלק א-לוה ממעל כמוך, ונמצאת נוגע במה שהוא חלק מאתי ומבזה מי שאני מכנה אלקותי עליו עמך, כי אלקיכם אני כאחת שלך ושלו, וזה מוסר נאה שאל יחשיב אדם את עצמו לטוב מזולתו, כי קטן וגדול שם הוא וגוי (איוב ג, יט), והוא כמפורש אצלנו במקומו שהוא ענין מאמר (פסחים נ, א) עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, כי אין ניכר החשוב והבלתי חשוב רק באותו העולם כי א-ל דעות ה' יכיר את מקומם ויעמיד לכל איש ואיש במקום הראוי לו, וזהו קטון וגדול שם הוא כו', לומר מי שהוא קטון הערך או גדול שם הוא, מה שאין כן בעולם הזה שלא יוכר כו', ובכן שיבחו אהובים ורוממו לאחד מהשלמים שלא ראה איש מימיו שלא כיבדו ויהי בעיניו לטוב ממנו, כי הוא היה אומר, אם קטון בשנים ממני הוא לא יהיו לו כל כך עונות, ואם גדול בשנים הוא יהיו לו יותר זכיות, ואם חכם ממני זכותו מרובה, ואם חכמתי אני יותר אשמותי גדלו על אשמותיו, כי הוא לא ידע במה ישל כאשר יחטא מה שלא כן אנכי עכ"ל.

והביאור בזה הוא דלכאורה למה אמר יוסף בריה דר' יהושע בן לוי שראה עולם הפוך, וכי הוא לא ידע שבעולם הנשמות אין מודדים את האדם לפי הצלחותיו הגשמיות בעולם הזה [הלוא גם הוא היה מהאמוראים החשובים וכמו שהוכיח ביחוסיו תנאים ואמוראים (ערך יוסף בריה דריב"ל) ממאי דקאמר בגמ': אמר לו כדחשבינן הכא חשבינן התם, מדקאמר כדחשבינן הכא חשבינן התם הרי כלל עצמו עם אביו ועם שאר חכמי ישראל, שמע מינה שאף יוסף בנו של רבי יהושע בן לוי מן החכמים החשובים והמכובדים בין בעולם הזה בין בעולם הבא עכ"ל], אלא על כרחך שהטעות שלו היתה שמי ששגבה מדריגתו במעלות הרוחניות בעולם הזה הוא יהיה למעלה גם בעולם הנשמות, וכאשר ראה שם שאין הדברים כן, אלא מי שתחתון יותר בעולם הזה עולה למעלה יותר שם בעולם הנשמות, לכן אמר עולם הפוך ראיתי.

ולזה גילה לו אביו שגם במעלות הרוחניות אין מודדים שם כמו שמודדים כאן בעולם הזה. בעולם הזה מודדים את האדם לפי ההישגים שלו מבלי להתחשב בכל נסיבותיו וכשרונותיו, ושם בעולם הנשמות המדד הוא צודק יותר, מכיון שלוקח בחשבון נסיבות האדם כשרונותיו ויכולותיו, ומודדים הישגיו בהתאם לכל זה. ולכן אף אדם לא יוכל לדעת מה יהיה מקומו בעולם שכולו טוב, שהרי שהעולם הברור הוא הפוך מהעולם הזה ועליונים למטה

ותחתונים למעלה. ובכן אפילו משה רבינו שהיה אדון הנביאים היה יכול להיות עניו מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב,ג), כי הוא היה יכול לחשוב שאדרבה המדריגות הגבוהות שלו הן מחייבות אותו, דהיינו שיתכן שיתבעו אותו שלמרות שהשיג מה שהשיג בכל זאת לא השתלם בעבודתו ובמדותיו בהתאם להשגותיו, והיינו כמו שפירש הרה"ק הרב ר' ברוך ממעזביו נ"ע מאי דתנן (חגיגה ב,א) הכל חייבים בראיה, דהיינו שהתחייבות האדם היא בהתאם לראיתו, דכל מה שהוא רואה יותר מחייב אותו יותר.

אלא דעדיין צריכים להבין מה שאומר אחר כך, ואנן היכי התם, כי היכי דאיתו אנן הכא הכי איתין התם, ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן עכ"ל, שלכאורה אינו מובן, שהרי מצד אחד מוכח כמו שפירשנו, שאם לא כן למה שואל איפה אנחנו שם, הלוא פשוט שתלמידי חכמים הם למעלה מאלו שיש להם רק הצלחה גשמית בעושר שררה וכבוד, אלא על כרחך שהפירוש הוא שאין מודדים שם השגות רוחניות כמו שמודדים אותן כאן, ואי"כ איך יוכל לענות בפשיטות שהם נמצאים שם באותה מדריגה כמו שהם נמצאים כאן. ועוד צריכים להבין מה שאומר תיכף אחרי זה: ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן.

ומוכרחים לומר לפי פירוש זה שאין הכוונה לכלל תלמידי חכמים [והיינו דלא כמו שפירש"י, וכן מוכח ממה שהביא התוס' בשם הגאונים שגם אצל תלמידי חכמים אין בטחון שיהיה שם כמו שיש כאן], אלא שר' יהושע בן לוי שאל על עצמו ועל בנו איפה הם בעולם הנשמות, ועל זה ענה לו בנו שחשיבותם בעולם הנשמות הוא מקביל לחשיבותם בעולם הזה מכיון שהתורה והמדריגות שהשיגו באו להם ע"י יגיעה, וליגיעה שלהם יש חשיבות גדולה שם. ועל זה הוא מביא ראיה ממה ששמע שם שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, והכוונה היא שתורתו היא פרי עמלו, שלזה קורא תלמודו בידו, וכדאיתא בגמ' ברכות (ח,א): ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאילו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה', ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה עכ"ל. אבל עם כל זה עדיין אין מדריגתם מגיעה למי שהיה לו מסירות נפש ממש, שעל זה אמר ששמע שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן.

ומעתה חוזרים אנו לבאר הפסוק המדרש שהקדמנו, שבאמת משה רבינו היה בכל כוחותיו אפילו ביום מותו וכמו שכתוב שלא כהתה עינו ולא נס ליחה, ומבחינה זו היה יכול להמשיך בכל תפקידיו שנים רבות ולא היה חסר דבר בהנהגתו. אבל בגלל גזירה מן השמים בעבור שחטא במי מריבה הוא היה חייב להפסיק הכל ולמסור את ההנהגה ליהושע, ולפיכך שוב לא היה רשאי לצאת ולבוא ונסתמו ממנו מעינות החכמה כדי שלא יפריע להנהגת יהושע. ובכן יש לפרש מה שאמר וילך משה, דהיינו שרצה משה להראות לישראל שהוא עדיין בכל כוחותיו, ובכל זאת מכאן ואילך אינו רשאי לצאת ולבוא וגם ייסתמו ממנו מעינות החכמה, והכל מפני שאמר לו הקב"ה שלא יעבור את הירדן הזה. וכאשר אומר כן משה רבינו לכלל ישראל אין לך תוכחה גדולה מזו, שמשה רבינו שהוא אדון הנביאים וקבל את התורה מסיני והיה מושיען של ישראל ובכל זאת נענש על החטא, ולא זכה להגשים חלום חייו להכניס בני ישראל לארץ בגלל חטאו ולא בגלל זקנותו או תשישותו. וממנו ילמדו בני ישראל מוסר, שאם משה רבינו שהיה עליון מכל אדם היה יכול לרדת למטה בגלל חטאו כל שכן אחרים שאינם במדריגה זו. ולפי זה מבואר היטב מה שמביא הפסוק לכו וראו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם, שהרי בו מבואר עד כמה נורא הוא מדת דינו של הקב"ה ואיך הוא דן כל אחד ואחד בפרט. ומביא המדרש ראייה לזה ממה שמצינו שכל דברי חכמים שבכל הדורות אינו אלא לפרש דברי תורה משה מפי הגבורה, ובכל זאת נדון משה בעונש חמור כל זה שנלקחו ממנו כל כוחותיו וכל מדריגתו ולא היה יכול להגשים חלומו ליכנס לארץ, וזהו נורא עלילה על בני אדם.

ובזה מבואר ג"כ מה שהיה צריך רש"י להביא שני פירושים אהא דכתיב לא אוכל עוד לצאת ולבוא. והיינו שבאמת היה יכול לצאת ולבוא ולא נסתמו ממנו מעינות החכמה, תדע שמביא בדעת זקנים מבעלי התוס' (דברים לא, כו) מדרש שאומר: באותו יום של שבעה באדר קודם פטירת משה רבינו כתב י"ג ספרי תורה לשנים עשר שבטים וקרא לכל שבט ושבט והוכיחן והזהירן על התורה ועל המצות אנשים בפני עצמן ונשים בפני עצמן ואמר להם הזהרו כלכם בספר התורה הזה שאני נותן לכם לשמור ולעשות וספר תורה אחד לקח והניחו לצד ארון הברית שנא' לקוח את ספר התורה הזה ושמרתם אותו מצד ארון ברית ה' עכ"ל, שמע מינה שעדיין לא נסתתמו ממנו מעינות החכמה. אלא ע"כ שהיתה גזירה מן השמים שמכאן ואילך אין לו רשות ולבוא וייסתמו ממנו מעינות החכמה.